

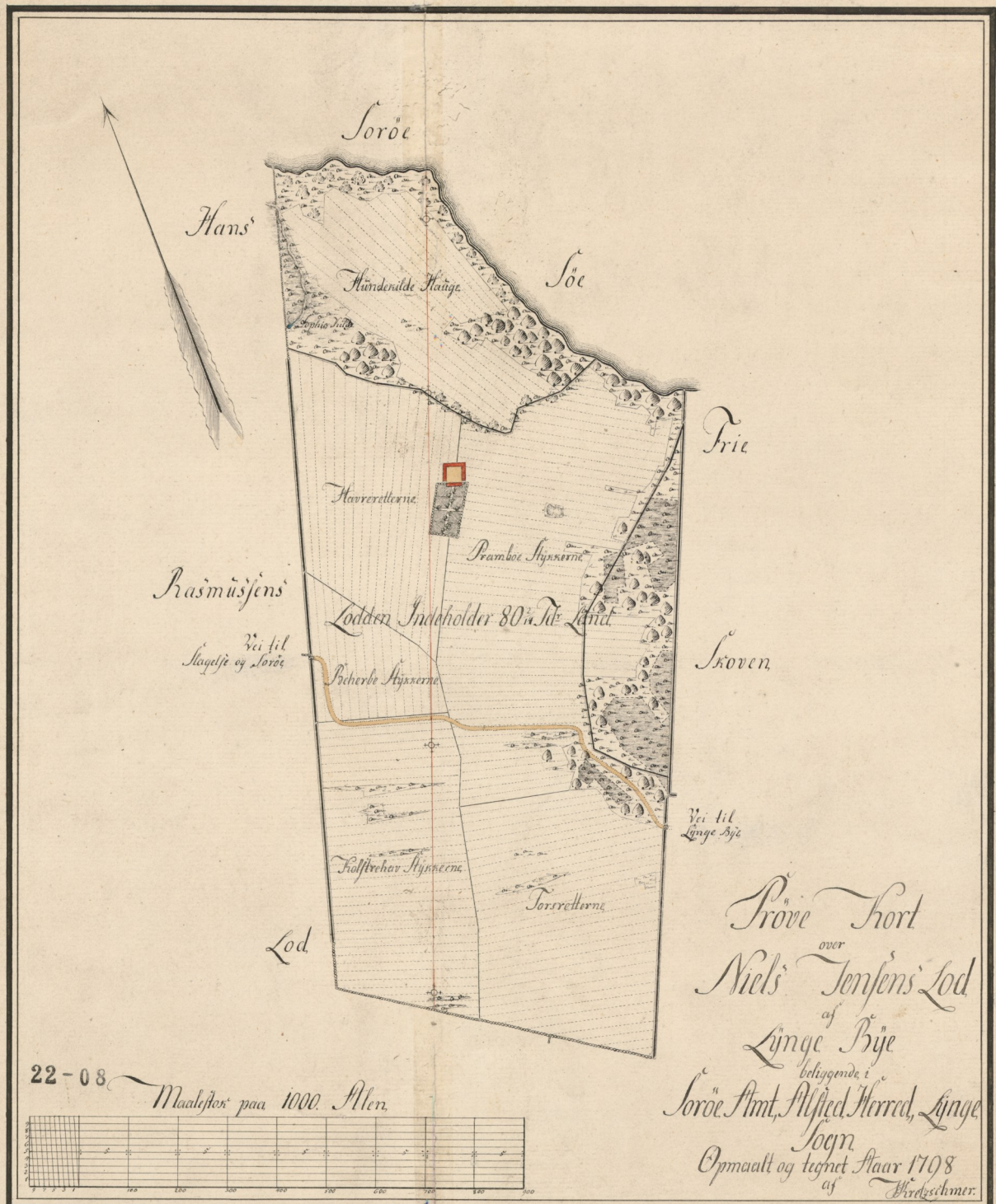
Tophieskilde

En historie om en fæstegårds udflytning fra landsbyen Lyngø

Alsted Herred, Sorø Amt

Henning Vincentz Fischer

Maj 2024

Den 22de Marts 1798

Forord

For omkring 250 år siden skete der omfattende ændringer af vilkårene for beboerne i Lyng. Store reformer ændrede i løbet af få årtier landbefolkningens og dermed stort set alle andre danskeres vilkår radikalt ligesom det danske landskabs helt ændrede karakter.

Det var ikke indlysende, at Rentekammeret og dets rådgivere blandt de store godsejere skulle kunne magte at gennemføre en næsten total omkalfatring af bøndergårdene, landsbyernes og landsbymarkernes fysiske struktur og i hovedsagen realisere disse forandringer i løbet af et par årtier. Men det var netop det der skete. Mange lande i Europa foretog også udskiftninger og udflytning af gårde fra landsbyerne, men intetsteds opnåede man så rationel en arrondering af gårdenes dyrkede areal som i Danmark. En del af succesen var at Rentekammeret besluttede at der ikke kunne føres sager for domstolene, der kunne alene klages til Landvæsenskommissionerne, og det fik man ikke noget ud af. Hvad denne rationelle arrondering af dyrkningsarealerne betød i sparet arbejds- og transportomkostninger, gør man sig næppe nogen forestillinger om i dag. Udskiftningen og udflytningen fik gennemgribende indvirkning på bondens forhold i de følgende 150 år og medvirkede i høj grad til at gøre dansk landbrug konkurrencedygtigt. Siden har traktorerne og den øvrige mekanisering udjævnet eller helt fjernet fordelene ved gårdens beliggenhed midt på deres jord. Men det er en anden historie. I løbet af den store udskiftningsperiode fra 1780 til 1805 voksede forståelsen for reformernes fordele imidlertid både hos fæstebønderne og deres herskaber, der egentlig havde været modstandere. En vigtig del af reformerne var loven om skolevæsenet fra 1813. Bondestandens stolthed og økonomiske formåen steg, og med 1849 grundloven forsvandt *bondestanden*, bonden blev en ligeværdig del af det danske samfund.

Landskabet der i begyndelsen af 1700tallet nærmest kunne betragtes som natur med islæt af kultivering og løsgående kreaturer over vide strækninger blev forvandlet til et kulturlandskab. Landinspektører og deres medhjælpere havde på et par årtier skåret landskabet ud i rette linjer og geometriske figurer ved hjælp af måleinstrumenter. Grøfter og hegn tegnede sig nu i rette forløb omkring agerjorderne, og dyrene var nu de fleste steder at finde på tøjlr i bestemte græsningsarealer. Skovene der mere var skove af navn end gavn, blev indhegnet og lukket for husdyr, og udviklede sig efterhånden til skove som vi kender dem i dag. Markfreden holdt sig indtog og begrænsede ikke alene dyrs, men også menneskers fri færden. Den urgamle nordiske allemandsret til fri færdsel hvor man ikke skadede, forsvandt successivt og nåede så sent som 1953 med Mark- og vejfredsloven, et højdepunkt af lukkethed som siden ved diverse love er ført tilbage mod den gamle tingenes tilstand. Nå, men det er en anden historie. Tilbage til Lyng i slutningen af 1700.tallet. Mange steder i landet forsvandt landsbyerne stort set, men i Lyng forblev der en kerne af bebyggelse med kirke og præstegård, degnebolig samt skole. Der var også nogle ikke udflyttede gårde tilbage og nogen af de udflyttede gårdes oprindelige stuehuse blev i landsbyen som boliger for indsiddere og daglejere. Her var også sognets fattiggård. I tiden efter udskiftningen sker der en del i den gamle landsby, der stadig er samlingspunkt for sognet. Og med Grundloven af 1849 åbnes der for etablering af handel og håndværk, møllevirksomhed m.v. Men fra 1857 kommer der konkurrence fra den nordligste del af sognet. Jernbanen åbner med en station på en bar mark på udflyttergården Lundsgårds jord. Der er ikke alene nem transport ud i den store verden, men også til Sorø. Der kommer nye landeveje til Næstved og Skælskør. Jernbanen starter en byudvikling der de følgende 170 år vil fjerne 7 af de 9 nordlige udflyttergårde: Lundsgård, Koldemosegård, Krosgård, Krongård, Klokkergård og Rørstengård. Damsgård og Sofieskilde har indtil videre undgået denne skæbne på trods af, eller netop på grund af deres attraktive beliggenhed.

Historien om Sofieskildes udskiftning af fællesskabet og udflytning fra landsbyen til én samlet lod nordvest for byen, er en del af den spændende historie om De Store Landboreformer.

Sorø, Frederiksberg april 2024

Henning Vincentz Fisher

Landbohistoriske billeder

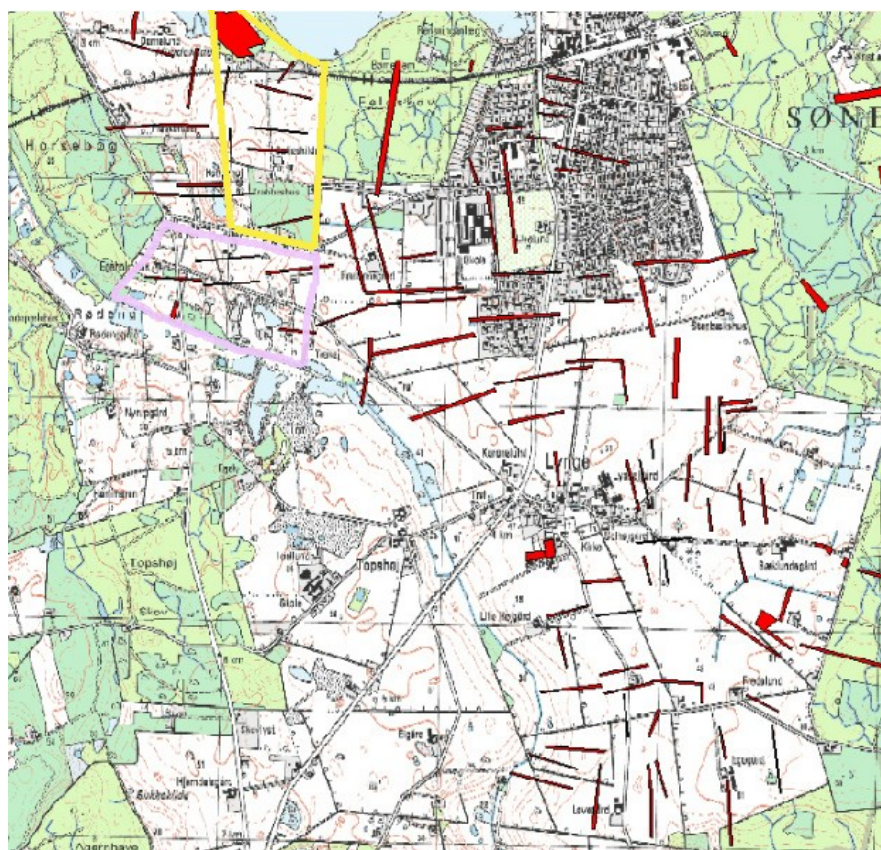
Kunstmaleren Rasmus Christiansen har lavet denne tegning, der viser et landbysfællesskab, hvor bønderne, samlet omkring oldermænden, beslutter hvornår der skal sås og høstes, og hvornår ævred skulle opgives, altså hvornår alle hegn skulle nedtages, hvorefter landsbyens dyr kunne græsse overalt. Det kunne være Lyngø, men det er det ikke og det kunne være Jørgen Christensen, hans far eller bedstefar der sidder med i rundkredsen. Det er det så heller ikke, men det ligner.

Den unge C.W. Eckersberg malede 1810 en udflyttergård. Det kunne være Sofieskilde, men det er det ikke. Fællesskabet er ophævet, og Sofieskilde har fået sit navn efter den kilde der lå på den samlede lod, nordvest for byen, der senere får matrikel nr. 14. Det er nu op til Jørgen Christensen at styre driften af gården og kultivere jorden uden indblanding fra de andre bønder i ejerlavet.

Sophieskilde - Sofieskilde

Sofieskilde eller oprindeligt Sophieskilde fik sit navn da Sorø Akademis Stiftelse udskiftede og udflyttede landsbyen Lynges omkring 1790. I Lynges lå gården i landsbyens nordvestlige hjørne.

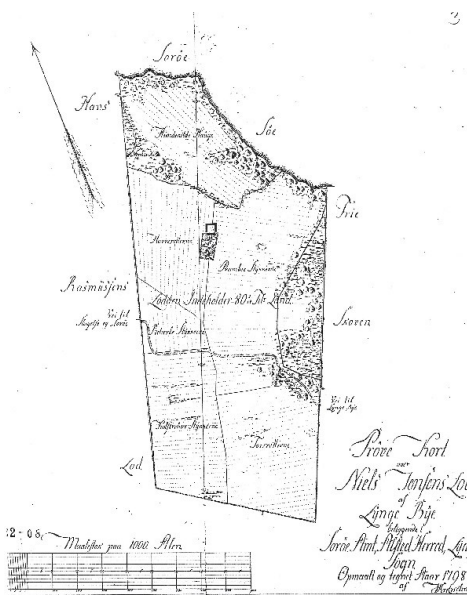
Herover er de 24 gårdes placering i 1788 vist med gul farve på Generalstabens kort fra 1945. Ved udskiftningen blev antallet af gårde reduceret til 17. De nedlagte gårde gav jord til landsbyens husmænd.

Kortet til venstre viser med gul afgrænsning Sofiekildes nye, samlede lod. Som eksempel på, hvor spredt gårdenes jorder var fordelt, inden udskiftningen og udflytningen viser kortet med rødt præstegårdens oprindelige jordtiliggende. Systemet var retfærdigt: Hver gård skulle have andel i alt, både de gode og dårlige dele af ejerlavets: Ager og eng, forte og fælled, som man sagde dengang.

Lige syd for Sofiekilde er med violet afgrænsning vist, hvor hovedparten af landsbyens husmænd fik tildelt jord. De grusede bakker omkring Kongshøj.

Sofieskilde fik ved udflytningen en samlet lod på 80 tdr. land nordvestligst i ejerlavet med nordlig og østlig grænse til Akademiets blivende ejendom Sorø Sø og Feldskov. Til gården hørte også lodden Præstens Hundekilde. Skellet mod Feldskov blev en ret linje, hvorved nogle gamle skovarealer og skovenge blev en del af den samlede lod. Gården blev en arvefæstegård, med udstrakt selvbestemmelse; der indebar at den kunne belånes og deles mod recognition (afgift) til Stiftelsen. I overensstemmelse med kravene i Skovloven af 1805 indgærdede Akademiet skoven med et dige, i mangel på sten blev det et jorddige. Ejendommen betjentes af en vej fra Lynges der førte mod Slagelse (Smedevej) der desuden fra gammel tid gav adgang til en bro ved søen. Herfra sejlede man brænde til Sorø. Om vinteren fragtede man tungt gods over søen på slæder. Da den udflyttede gård skulle navngives valgte man et af de gamle marknavne: *Sophieskilde*. Man kunne have valgt Præstens Hundekilde, Prambroe Lodder, Kongens Agre og Thors Vrætter m.fl., men Sophieskilde blev altså gårdens identifikationsnavn frem til matrikuleringen i 1844 hvor ejendommen bliver matr.nr. 14 Lynges By og Sogn, Alsted herred, Sorø Amt.

I takt med at over halvdelen af gårdens oprindelige 80 tdr.land blev frastykket til husmandsbrug og bebyggede smålodder blev navnet Sofieskilde også en postadresse for disse ejendomme. Der brugte betegnelsen *Ved Sofieskilde*.

Herover ses Prøvekortet fra 1798

Herover er der manipuleret med luftfoto 2023 og Prøvekortet. Spørgsmålet er om bygningerne nogensinde har været placeret som vist på Prøvekortet? Meget taler dog for at bygningerne har ligger her, men siden er flyttet.

På ovenstående luftfoto fra 2023, har jeg indkopieret Prøvekortet (svag grå farve). Der er stor uoverensstemmelse mellem bygningernes placering på Prøvekortet og de nuværende bygningers placering.

Fæstere/arvefæstere/ejere/historie - kronologisk

1788 afleverer landmåler Stockfleth en nyopmåling af Lyngø ejerlav. På det grundlag kan man foretage en udskiftning af byens gamle fællesskab, samt udflytning af et antal gårde. Nordvest for byen opstår en ny samlet lod med 80 tdr.land. Den kaldes Sophieskilde.

1789 Indberetter Sorø Akademis Stiftelse til Rentekammeret hvorledes man har bygget udflyttergårdene. Om bygnin- gernes placering skrives: "Hvorledes stuelængen vender, der er man som oftest nødt til at rette sig efter omstændig- hederne og efter hvorledes de andre længere ere beliggende, bygge pladsens beskaffenhed m. m. Hvor en helt ny gård bygges og intet er til hinder, sættes helst stuehuset med gavlene mod øster og vester og forsiden i mod nord. Nogle bønder har jeg mærket at ynde at have gavlene mod sønder og nord og forsiden imod øster, undertiden overla- des det til bonden at få udsigten til den side, han ønsker at have den. Længerne plejer mest at sammenbygges, for freds og lukkes skyld. Gavlene har tilforn været for det meste vundet af såkaldt gavli riis, nu bliver de mest dukkede eller vunden af halm da mur- og bredde gavle er kostbare, undertiden er og længderne således sammenføjede, at der ingen gavli er."

1792 Ved lov opmuntres til udskiftning og udflytning: bønderne skulle betale 4 pct. af renteudgiften ved opmåling, udskiftning, udflytning, indhegning, udgravning af vand- og brøndsteder, skadeligt vands afledning, rydning for sten og krat. For indboerne (dem der blev tilbage i landsbyen) startede forrentningen 1 år efter kontrakten, men for ud- flytterne gik der 3 år. Udflytterne fik desuden hjælp gødningshjælp og de måtte bruge deres haver i Lyngø i de første år efter udflytningen.

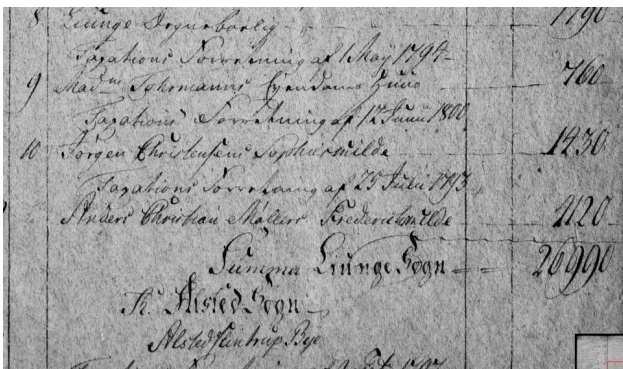
1798 Niels Jensen er efter et såkaldt Prøveopmålingskort 1. fæster (se forsiden). Men Jens Nielsen flytter aldrig til Sofieskilde. Han er en indflydelsesrig person og sognefoged. Et eller andet gør at han bliver i lands- byen som fæster på Bodedyssegård, matr.nr. 5. Prøvekortet viser en firelænget gård placeret noget nordli- gere end den nuværende placering. Prøvekortene var kort hvor kvaliteten af opmålingen fra 1787 blev prø- vet/godkendt som grundlag for matrikuleringen. Måske er gården heller aldrig placeret som vist på Prøve- kortet. Et tilsvarende kort for Lundsgård viser dog at der her er god overensstemmelse denne gårds fakti- ske placering

1800 Jørgen Christensen (f.1764) er første fæster af den udflyttede gård. Han får bygningerne brandtak- seret 12. juni. Meget tyder på at Sophieskilde er udflyttet lidt senere end nabogårdene øst for. Ved brand- taksationen består bygningerne af: Stuehus syd for udbygningerne (12 fag lang og 9 ¾ alen bred). En længe (11 fag / 7½) En længe (11 fag / 8) En længe 14 fag / 7) desuden et hus nord for gården (3 fag / 5½). Der var en brønd med "strømvand" Kilde? Taksationens verbale beskrivelse af bygningerne svarer til prøvekortet.

1801 Folketælling: Jørgens Christensen (37) gårdmand Kirsten Jacobsdatter (36) og hendes søn Jens Nielsen (11) samt fælles tvillingepar Niels og Chatrine (1)

1804 Rentekammeret iværksætter arbejdet med en ny matrikel. Den bliver færdig 1844.

1814 Jørgen Christesen er skrevet på kort fra 1814 ligesom han er skrevet på det såkaldte original 1 kort. Her anføres fæsterens navn med rød tusch. Efter matrikuleringen skrives der aldrig ejernavne på kortene.

Jørgen Christensen er nævnt på brandassurancen, til venstre, samt på original 1-matrikelkortet til højre.

Kortet var i brug indtil 1857, der- for er ejendommen reduceret af frastykninger og den nye jernba- ne.

1800 Jørgen Christensen (1764-1835) er anført på brandtaksation år 1800 og på en kortkopi fra 1814.

1807 Arvefæste. Jørgen Christensen får 28. april arvefæsteskøde på den samlede gård . Som arvefæster kunne man handle og belåne ejendommen frit, der skulle blot betales rekognition til Stiftelsen, ca. 1 års fæsteafgift ved ejerskifte. Jørgen Christensen dør 1835 (71) som (kan jeg ikke læse) i Lyng

1813 Statsbankerot. Eftervirkninger af krigen med England 1807-14; tabet af Norge førte til særdeles svære økonomiske forhold med galopperende inflation frem til 1830.

I følge *Sogneprotokollen*, der er begyndelsen til "1844 matriklen", får ejendommen matr. nr. 14, og beskrives som "En samlet lod nordvest for byen hvorpå gårdens bygninger er udflyttet."

Delingen ses på dette udsnit af Sogneprotokollen.
Sogneprotokollerne er udarbejdet mellem 1805 og 1816. De er begyndelsen til 1844 matriklen

181? Apoteker Magnus Lentz (1779-1841) overtager arvefæstegården fra Jørgen Christensen. Han er født i Århus og har været apoteker i Roskilde. Hvad mon bringer ham til Lyng?

181? Foretager Lentz en deling af Sophieskilde. Det ses at næsten alle de udskiftede ejendomme deles. Det er en måde at indfri købsgælden. Det havde desuden vist sig at jordforbedringer, mergling og dræning samt efterhånden mulighed for kunstgødskning overflødiggjorde eller reducerede behovet for braklægning. Arealbehovet blev derved reduceret.

Ejendommen deltes ved denne lejlighed således:

14_a Hovedlodden kaldet Sophieskilde: ca. 38 tdr. land beholder arvefæster Lentz, med påstående bygninger. Nord for bygningerne frastykkes:

14_b En lod nordlig i marken ved Sorø Sø. Præstens Hundekilde ca. 6 tdr. land.

Denne lod købes af Procurator Povelsen, der er forvalter af Sorø Akademi. Han får tilflyttet halvdelen af en pavillon der har stået ved Ringsted. Povelsen beholder skoven. Resten af arealet udstykes efterhånden i huslodder. Arvinger sælger senere Pavillon og grund til akademiet. Indtil banen åbner er der lang vej til fods fra Sorø, men pavillonen kunne nås med båd fra Akademiet. I 1830 sænker man vandstanden på søen og den gesjæftige prokurator Povelsen får etableret en dæmning over søarmen der med tiden bliver til Flommen, dæmningen kan efterhånden bruges til fods. Fra 1856 kommer vejen fra stationen til byen.

Syd for bygningerne frastykkes:

14_c En lod nordvest for byen. Kongens Agre: ca. 6 tdr. land. Uden købernavn. Ejendommen har siden fået øget sit tilliggende. 14_d En lod nordvest for byen. Kongens Agre: ca. 6 tdr. land. Uden købernavn.

14_e En lod nordvest for byen. Delvis Kongens Agre og Thors Vrætter, ca. 3 tdr. land. Uden købernavn.

Både 14_e og _d har siden fået deres areal reduceret ved frasalg.

Lodderne får vejadgang til den gamle alfarvej (Gammel) Smedevej, hvis den da hed Smedevej dengang. Smedevej omlægges og får i den forbindelse et skarpt knæk mod syd, som meget senere rettes ud med et nyt vejstykke. Den gamle Smedevej efterlades med historien om at den en gang var en betydningsfuld vej.

1816 Lentz (Apoteker) nævnes som arvefæster.

1818 Lentz bidrag til fattigvæsenet eftergives, idet han er meget fattig.

2. december: Nu går det ikke længere for Lentz. Der afholdes auktion over arvefæstegården Sophieskilde med 38 tdr. land samt inventar, besætning og indhøstet korn.

1818 Niels Olsen (f. 1778) overtager ved auktionen arvefæstet fra Lentz, og det nævnes i 1822 at han indbetaler en restance. (Det ser ud til at familien Olsen sætter sig på flere parceller, en broder? Ole Olsen (f.1783) dør 1832 og endnu en parcellist af Sopieskilde Lars Olsen (f.1796) dør 1834.

1819 Ved lov forbydes at nedbringe bondegårde til under 20 tdr. land, boniteret mål takst 24.

1827 I følge BBR er stuehuset på matr.nr. 54 opført dette år. (Måske en del af den oprindelige gård eller fæstehus)

1830 Den såkaldte Kornsalgsperiode starter. Der tjenes gode penge på kornsalg til England.

1832 Niels Olsen tager 2 forældreløse børn i pleje Ole Olsen 12 år og Karen Olsdatter 7 år; deres far parcellist Ole Olsen (49) af Sopieskilde druknede 22. februar i Sorø Sø.

1834 Folketælling: Niels Olsen (56) og Lisbeth Marie Jensdatter (f.1786) (46). 2 plejebørn, 2 karle og en lille pige. Sønnen Ole Nielsen er ikke registreret som boende på ejendommen.

1836 fhv. apoteker Lentz søger om fattighjælp da han intet længere formår, han dør 1841 i Topshøj. Han er da enke-mand og indsidder og er som 63 åring ved kongebrev blevet gift med Marie Nielsdatter. De har børnene Marie Nielsdatter (1801) og Anna Magdalene Pedersen født Lentz (1828). Han og Marie har nok levet "på polsk" i mange år. De når at blive gift inden han dør, samme år. Der er mange løse ender ikke mindst: Hvorfor blev apotekeren fæster i Lyngø?

1844 Matriklen. Den nye matrikel trådte i kraft for landområdernes vedkommende 1. januar 1844. De tidligere matrikler blev ikke vedligeholdt med hensyn til forandringer i ejendomsforholdene, og efter udskiftningen var der behov for udarbejdelsen af en ny matrikel. Matrikuleringsarbejdet begyndte i 1805, og byggede på udskiftningskortlægningen. Prøvning af opmålingskvaliteten og eventuelle nyopmålinger var afsluttet for hele kongeriget i 1822.

1844 Ole Nielsen må have overtaget Sophieskilde, han giver fæstebrev til Jørgen Andersen, sikkert til en jordløs huslod. Ved sådanne fæster sikrede gårdmanden sig hjælp til gårdens drift. Betalingen for huslejen var ofte, at der skulle udføres en aftalt mængde arbejde i årets løb.

1847 etableres den Sjællandske Vestbane fra København til Roskilde. Der har da formodentlig ligget kendte planer for en videreførelse mod Korsør. Det må have "sværmet" med ingeniører og landmålere på egnen. Det tager tid at beslutte linjeføringen ved Sorø, men man vælger til sidst at gå syd om søen.

1848 Danmark i Krig. 3-årskrigen. **1849** Grundloven åbner for en successiv liberalisering af erhvervslivet med bortfald af en række monopoler; købstædernes eneret på handel og håndværk, mølledrift og meget mere bortfalder i de kommende år.

1851 3-års krigen slutter. Mindetavler i våbenhuset i Lyngø Kirke vidner om sognets faldne landsoldater. Der var kun værnepligt for bondestanden. Kongeriget Danmark er stadig en helstat sammen med Slesvig og Holsten.

1853 Ekspropriationskommissionen vedrørende Den Sjællandske Jernbane starter sit virke. At Sophieskilde skulle deles af jernbanen, har da formentlig været alment kendt.

1853/54 Den Sjællandske Jernbane eksproprierer areal til anlæg af jernbanen. En mindre del af ejendommen kommer til at ligge nordøst for jernbanen. Der oprettes dog en overkørsel med bomme, der betjener Hundekildeejendommene ved søen samt sikrer adgang mellem Lyngø og det gamle Prambrområde.

1853 Ole Nielsen udsteder fæstebrev til Søren (huslod).

1855 Folketælling; Ole Nielsen (f.1807) og Ane Hansdatter (f.1803) er arvefæstere ved folketællingen dette år. Der er da 12 beboere registreret på Sophieskilde foruden ejerne er det Niels Olsen der er på aftægt (75år f. Alsted). Desuden 5 børn. Der er stor indkvartering af jernbanearbejdere på egnen, så gården lægger husrum til 4 arbejdere.

1855 Dør Ole Nielsen 48 år samt hans kone Ane Hansdatter 52 år. De dør med få dage mellemrum. Hun den 8. maj 1855 af Vattersot og han den 14. maj af Brystbetændelse .

Sterbeboet (dødsboet) sælger ejendommen ved auktion juli 1855. Der annonceres: *Arvefæstegården Sophieskilde på 40 tdr. land mestendels merglede og der findes mergel på ejendommen. God bonitet på lerunderlag. Beliggende i en smuk egn ved Sorø Sø og jernbanen*

1855 Universitetsforvalter Langemann (forvalter af Københavns Universitets fæstegårde) køber gården. Han noteres som arvefæster ved brandtaksation.

Hvad ved vi om J.Langeman? Jo, han er en gesjæftig herre: 1816 er han gårdskarl på Postgården i Ringsted hvor han fremviser vogne til salg, 1833 er han i dagvogn på rejse fra København til Ringsted, 1843 er han konstitueret communitetsforvalter i Tjørnelunde. 1844 konstitueret communitetsforvalter. 1845 Universitetsforvalter. 1847 er han Universitetsforvalter/Stiftsforvalter med kontor i Lille Antvorskov, Slagelse. 1848 averterer han med gårdssalg fra kontor i Slagelse, 1848 er han Universitetsforvalter og sætter en ejendom på auction som communitetsforvalter for kongeligt gods i Sorø Amt. Han nævnes også samme år som comissionær for Brandassurance for løsøre og varer. Han er også auktionarius ved salg af løsøre. 1852 Debatterer han i "Almuevenen", Langemann er i bestyrelsen af Grundejerforeningen og bosiddende i Sorø Amts 3. Valgkreds, 1853 har han i commission at købe 8 – 12 tdr. land. (Og der er sikkert mere at finde om ham)

1855 Sophieskilde brænder

Sophieskilde afbrændes aldeles den 11. november 1855 da tjenestepigen Cecilie Andresen (f.1836) sætter ild til gården. Her er avisens historie: *Hun var tiltrådt tjenesten som husjomfru året før. Hun følte sig af forskellige årsager særdeles utilfreds og fortvivlet over den stilling hun havde påtaget sig, hvilken sindstilstand tiltog i den grad at hun hverken nat eller dag havde ro på sig. 11.*

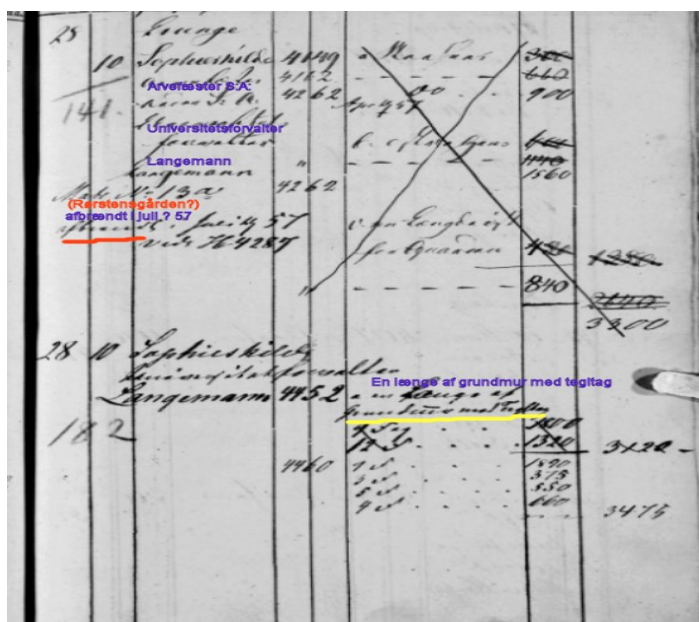
november noget over middag da hendes fortvivlelse var steget til det højeste, tog hun en i stuen liggende kemisk svovlstikke og med denne i hånden, uden iøvrigt at tænke videre over hvad hun ville med den, løb ud af porten og ud på marken ved husets vestre længe, hvor hun da, efter hendes forklaring, næsten havde tabt al fatning og hun først tænkte at drukne sig i søen, hvilket hun dog straks opgav, pludselig fik den tanke, at når gården ikke mere eksisterede, havde Langemann og konen ikke længere brug for hende, og, uden at gøre sig noget klart begreb om følgerne, strøg hun den medbragte svovlstikke i noget halm som var slået på vægen ud for tærskeloen i bemeldte længe. Først da kom hun rigtig til at tænke over hvad hun havde gjort; svovlstikken faldt hende ud af hånden, uden hun lagde mærke til, om den brændte, eller om den havde gjort nogen virkning,

I mangel på illustration af den oprindelige gård bruger jeg nabogården Rørstensgård, der nu er nedrevet.

og hun ilede tilbage ind i gården i det håb, at ingen ulykke ville ske, men straks efter så hun ild og røg stige op igennem tærskeloen. Hun deltog selv i og opfordrede flere tilstedeværende personer til at redde hvad der var muligt, og anså hun det for sin pligt først at redde at hvad der tilhørte Langemann, forinden hun kunne forsøge at redde sit eget. Ved Sorø Birks dom blev hun på grund af hendes mentale tilstand, frifunden for tiltale mod at stilles under myndighedernes specielle tilsyn. Deri var Overretten ikke enig. De mente ikke at hun var så psykisk ustabil at hun ikke kunne dømmes efter loven. Dog formildes retten over hendes virksomhed for at redde ejerens effekter. Hun idømmes 4 års tugthus og skulle afbetale branderstatningen 1673 Rigsdaler til Den Almindelige Brandforsikring for Landbygninger og 1919 Rigsdaler til Det almindelige Brandassurancekompagni.

Jeg mener at pigens tanke om at drukne sig i søen, indicerer at gården lå tæt på søen, jfr. Prøvekortet,

Brandassuranceprotokollen med mine påtegninger

Herover Generalstabskortet
1862 -1899.

Sofieskilde 1928—1945

Sofieskilde 1953—1976,

Sofieskilde 1980—2001

1855 Baneanlægget har krævet en stor arbejdsstyrke det var også en farlig arbejdsplads med mange arbejdsulykker; 3 arbejdere begravnes fra Sorø Kirke. Man kan af kirkebøger og folketællinger se at det er broget arbejdsskare med folk fra hele Nordeuropa.

1856 I januar dør aftægtsmand og fattiglem Niels Olsen 70 år. Kan det være den tidligere ejer?

1856 Jernbanen åbner for trafik.

Bygningerne brænder igen

1857 Onsdag den 4. juli brænder Sophieskilde for anden gang.

Bygningerne genopføres

Jeg tror ikke at Sopieskilde genopføres på den gamle grund, som vist på Prøvekortet. Siden gårdens ud-
flytning med et tilliggende på 80 tdr. land er halvde-
len fraskilt og jernbanen er kommet til. Baneanlæg-
get er kommet meget tæt på bygningerne. Gårdens
placering er ikke længere hensigtsmæssig i forhold
til ejendommens tilliggende. Det nye stuehus opfø-
res i mursten med grundmur og teglhængte tage.
Brandtaksationen omfatter: Et grundmuret stuehus
med tegltag, samt 2 længer á 9 fag, 1 á 5 fag og en
på 3 fag.

Det ser ud til at nogle af bygningerne lige syd for
jernbanen kan være dele af den første gård.

Nok en brand

1857 Lørdag den 2 - 3 juli, 4 uger efter anden brand
brænder det hus Langemann er flyttet ind i. Avisen
skriver: Det er nu 3. gang at denne mand er blevet
hjemsogt af ildebrand og der tør nok være en forme-
ning om at Ondskaben atter har fået en finger med i
spillet.

1860 12. juni har universitetsforvalter Langemann fået nok. Han annoncerer arvefæstegården Sopieskilde med nye bygninger med grundmur og tegltag 40 tdr. land tæt ved Sorø Sø og Station til salg med tiltrædelse straks. Der er tale om en grundmuret og teglhængt bygning: "Med 6 værelser 2 melkestuer. Et lejehus med lejlighed for 2 familier. En god besætning med tildels 9 Anglerkøer." Den nyopførte gård har i forlængelse af stuehuset fået en speciel stald, bygget på en skråning således at bygningen blev i 2 etager samt loft. Se foto til højre.

Langemann bor i Sorø til den 15. april, står der. Det tilføjes i annoncen at udbetalingsvilkårene kunne blive særdeles favorable.

1862 C. Andersen (Skøde fra Auktionsretten 30/12 1862)

1864 *Danmark i krig. Det store nederlag. Danmark bliver en lilleputnation. Men samtidig også et mere homogent og driftigt land. Udviklingen har hidtil være knyttet til Holsten, kun København kunnet være med, men nu breder foretagsomheden sig over hele landet. Landbruget mekaniseres, jernbanerne og stationsbyerne breder sig over landet.*

1867 Rasmus Mortensen f.1834 (Skøde fra C. Andersen 21/12 1867)

1867 Rasmus Mortensen(f.1834-1871) (Skøde fra C. Andersen 21/12 1867)

1870 Folketælling: En gård kaldet Sofiekilde: Rasmus Mortensen (36) Svendborg Amt, Humble og hustru Ane Kristine Mortensen (28) , datter Cecilie Catrine Mortensen (2) 19/12 1862 samt datter Christiane Antorinia Mortensen (1) 28/9 1870 Derudover en tjenestepige medrejt fra Langeland og en tjenestekarl fra Lyngø.

Deres omgangskreds har bl.a. bestået af Ladeforpagter Schwartz og skovfoged Peder Pedersen i Fælledskoven (Faddere)

1871 Rasmus Mortensen (36) dør 17/1 af Skarlagensfeber.

1871 Ane Kristine Mortensen Rasmus Mortensens enke får adkomst til gården den 28/1 1871.

1872 Ane Kristine Mortensen udsteder obligation til Østifternes Kreditforening 4.000 Rdl.

1874 Ane Kristine Mortensen Rasmus Mortensens enke henter en ny ægtemand på Langeland, den 36 årige Jens Christensen, han er gårdmandssøn og født i Lindelse Sogn. Hun bruger fortsat sit pigenavn Kristensen ligesom deres fællesbørn får efternavnet med K.

1878 Jens Nielsen Christensen (f.1843) får ved vielsesattest adkomst til Sopieskilde den 28/8 1878.

1880 - Adressen Ved Sofieskilde bruges ofte f.eks. i kirkebogen 1871: søn af husmand Hans Pedersen Sophiekilde og i annonce 1881: Peter Ibsen af Sofienkilde eller oplysning om at Ole Hansen Sophiekilde har vundet præmie i husflid 1895. (Avisen fortæller at det nye blad "Den danske husmand" udkommer fra juli 1904 og at redaktøren er husmandsforfatteren N.P. Larsen, Sofiekilde. (Kan intet finde, hverken om blad eller redaktør)

1880 Folketælling: Jens Nielsen Christensen husfader og "jorddrot" - en meget speciel titel - og hustru Ane Kristine Kristensen, 2 pigebørn fra 1. ægteskab Cecilie og Kristiane samt to fra 2. ægteskab Mettine Kristine (1876) og Rasmine Frederikke. Desuden er der 2 karle og en kone. Jeg har ikke fundet deres vielse og heller ikke de yngste børns barnedåb, gætter på at de har brugt en anden kirke end Lyngø.

Arvefæstegaarden **Sopieskilde** ved Sorø Sø i Lyngø Sogn, og hvis Areal er 40 Td. Land med nye Bygning af Grundmur med Tegltag, agter jeg at sælge for. Af Købesummen kan en større eller mindre Deel, efter Overenskomst, blive staaende indtil videre med Sikkerhed. Eiendommen paavises og enhver yderligere Oplysning meddeles af **J. Langemann**.

Annonce 12. juni 1860

1856- længen øverst i foto, består fra vest mod øst af stuehus og 2 etager stald m.v.

Det eksisterende stuehus er tilbygget i 1917.

1884 Ane Kristine dør 8/4. 42 år gammel. Ældste datter Cecilie konfirmeres kort tid efter.

1886 Jens Nielsen Christensen gifter sig med **Marie Sofie Jensen** (27) f. 1859. Hun var kokkepige på Hotel Sorø, hun stammede fra fra Døjringe. Forlovere var Peder Pedersen Fælledskov og husmand Niels Jensen. Hun dør 1939. Børn af dette ægteskab: Petra Marie Jensine f.11/2 1892, samt Anna Cæcilie f.18/11 1886, Louise Johanne f.1888, Ingeborg, Karen, Ernst og Karl. Der foreligger en levnedsskildelse om Petra der blev 100 år.

1890 Folketælling familien består af Jens og Marie samt pigerne af 2. ægteskab og fællesbørn Anna Cecilie, Louise Johanne, Elenora, Karl.

1894 Lynges Andelsmejeri oprettes. Ifølge Petras fortælling kærner de dog selv smør.

1901 Folketælling; ejer gårdmand Jens Christensen. Der bor 11 på gården.

1905 Jens Nielsen Christensen dør (62) Han har da solgt Sofieskilde og er flyttet i et hus 6 mdr. forinden.

1906 Niels Peter Christoffersen (f.1884) overtager Sofieskilde ved skøde fra Jens Nielsen Christensen.

Lynges Andelsmejeri 1961

Ejendommen kommer herefter ind i en række spekulationsagtige handler

1909 Anders Nielsen overtager Sofieskilde ved skøde

1910 31/10. På en enkes mark tæt ved Sophieskilde landede luftballonen Danmark II. Der var lige så mange tilskuere som til ildebrand. De 3 herrer i ballonen nåede at råbe, da de strøg tæt over Sorø Station, at de skulle alarmere sagfører Ehlers i Sorø og sige at de kom til middag. De tog toget 8:43 til København. Jul i Sorø 2010.

1912 Carl H. Schiøts overtager Sofieskilde ved skøde (1914?)

1913 i maj annonceres med ferieophold på Sofieskilde.

1913 24/12 Proprietær Schiøts sælger/bytter Sofieskilde med 36 tdr. land for kr. 36.000 til gdr. Rønnow Huse Herrestrup uden indbo og besætning. Han køber Rønnows 12 tdr. land i Huse Herrestrup for kr. 15.000.

1914 Rønnow er ejer, men Schiødte forlader åbenbart først Sofieskilde 1917.

1914 1. Verdenskrig bryder ud. Danmark neutralt. Selvom landet ikke er inddraget i krigshandlingerne, kan fra landbefolkningens erindringer om tiden se at den føltes meget tyngende, måske mere end den tyske besættelse 1940-45. Der var stor vareknaphed og der var indkaldt en, efter danske forhold, meget stor dækningsstyrke.

1918 Johan Frederik Hilarius Kalkau, skøde 1918

Kalkau havde solgt proprietærgården Alstedgård. Det fortælles, at han mente, at nu var priserne på landbrug blevet så høje, at de fremover kun kunne falde, således at han efter nogle år på Sofieskilde ville få mulighed for at købe en større gård til en fordelagtig pris. Kalkau var fra Alstedgård vant til et større stuehus end Sofieskilde kunne byde på, så han opfører et nyt stuehus i mursten med teglhængt tag. Det nye stuehus, som indeholdte to stuer og et loftsværelse, blev sammenbygget med det efter branden i 1857 opførte grundmurede hus, som Beierholm er fotograferet foran, og som siden er nedrevet.

1925 Kalkau sælger Sofieskilde og bor derefter to år i huset Smedevej 2 i Sorø inden han i 1927 købte Simonsborg i Alsted, som han havde frem til 1940.

hjemmet Ekko.
Sommerophold.
Paa **Sofieskilde** ved Sorø, smukt beliggende ved Sorø Sø og Skov, kan to smukt møblerede Værelser med eller delvis Kost faas til Leje fra Juni til Sept. Fin Restauration i Nærheden. C. Schiødte.

**Stor
Løsøre - Auktion
i
Lynges.**
Mandag den 2. Februar d. A. Form Kl. II, lader Proprietær **Schiødte** af **Sofieskilde** paa Grund af Ejendomshandel ved Auktion paa sin Bopæl bortsælge hele sin **Besætning og Inventar**, hvoraf fremhæves: 18 fortrinlige Malkekøer, 1 Tyr, 2 Kalve, 2 udmærkede Heste, 1 Charabanc til 12 Personer, 1 engel-kurvevæg med pletteret Sele, 1 Fjedervogn, 1 ligefadet Vogn, 1 Mælkevogn, 2 Arbejdsvogne, 1 Selvbinder, 1 Slaamaskine, 1 Radsaamaskine, 1 engel-k Plov, 1 Kultivator, 1 Letharve, 1 Howardsharve, 1 Ukrudtsharve, 1 Ringtromle, 1 Hesterive, 1 Ajletønde med Spreder, 1 Ajlepumpe, ca. 170 galvaniserede Mælkespande, 1 sølvpletteret Compteseletoj, 2 Par Arbejdsseler m. m.
Endvidere bortsælges et Herreværelsesmøblement med Gobelins Betræk, 1 Spisestuemøblement af Egetræ, Folkesenge og Sengklæder, 1 Parti Brænde m. m.
Kredit til 29. Septbr. 1914.
Betaling sker til Birkfuldmægtig **Levinsen** i Sorø
Sorø Birks Kontor, den 16 Januar 1914.
Thorkilsen,
kst.

1940 Johanne Andersen (f.1893 22/2 Allinge) er ifølge folketælling husbestyrerinde. Der er desuden en medhjælper og en husassistent på gården.

1945 4/5 Danmark befriet.

1948 Marshallhjælpen sætter gang i Danmark efter 2. Verdenskrig.

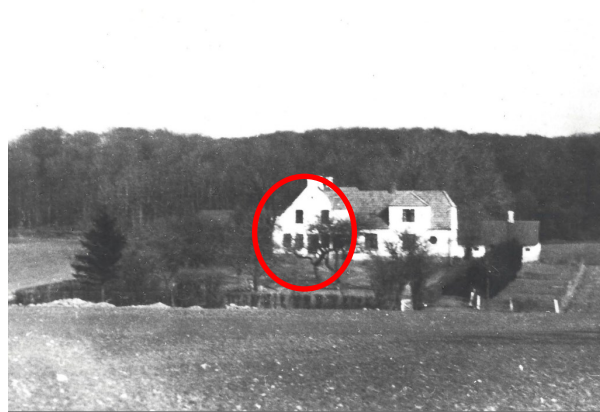
1949 Natomedlemskab.

1952 Niels Jakob Gunner Beirholm, og Johanne bliver gift hos sognefogeden den 11/9 med dispensation for lysning; han dør på Slagelse Sygehus 25/9.

1952 Johanne Beierholm bliver boende på Sofieskilde til sin død 1979, bygningerne er da i en meget dårlig vedligeholdelsestand.

Gunner Beirholm i automobil

Sofieskilde-stuehuset fra 1857 markeret med rød cirkel.

Niels Jakob Gunner Beirholm ved stuehuset fra 1857

Johanne Beirholm

1979 Bente Jensen og Jens Erland Jensen, overtager Sofieskilde ved skøde af 31/10. De havde planer om at bygge et nyt stuehus og en svinestald på matriklen, til erstatning for de eksisterende bygninger, der som sagt var i dårlig stand.

1979 Som led i en brandøvelse blev de gamle bygninger afbrændt af Sorø brandvæsen i vinteren. Branden fik formentlig et større omfang end forudset, og alene den tilbygning til stuehuset som blev opført af Kalkau stod, kun lettere brandskadedt, tilbage efter brandøvelsen.

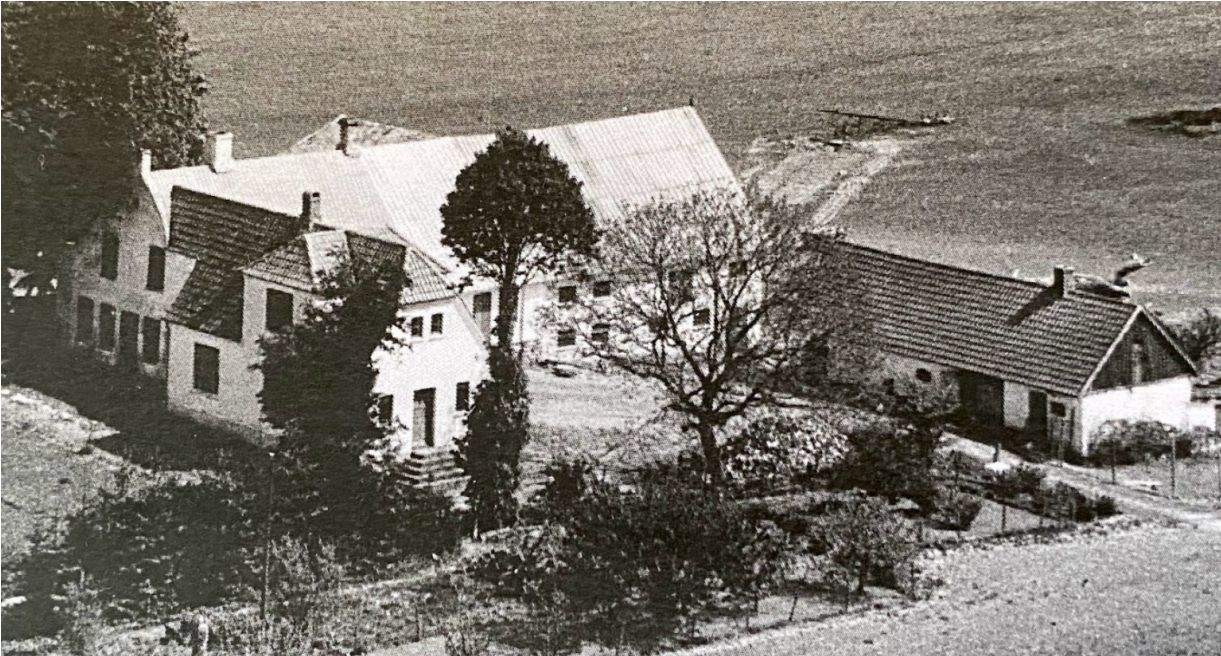
1980 Sofieskilde går på tvangsauktion

1981 Henning Møller Jensen, overtager ejendommen ved skøde af 22/5.

Den tilbygning til det oprindelige stuehus som var tilbage på matriklen og som havde overlevet brandøvelsen bliver restaureret og er nu stuehus. på Sofieskilde.

Sofieskilde 1936—1938

Sofieskilde med den lange nordre fløj fra 1857 og det i 1917 tilbyggede stuehus udgjorde, inden brandøvelsen, et meget specielt bygningskompleks . Herunder dronefoto af Sofieskilde 2024.

Sofieskilde, der har givet navn til ejendommen ligger ikke længere på ejendommen. Henning Møller Jensen har fotograferet kilden i foråret 2024.

Henning Møller Jensen har fotograferet denne gamle ambolt der står på Sofieskilde. Måske stammer den fra smedjen som gav navn til Smedevej. Smedjen kan have ligget på Smedevej nr 40.

Esther, der er vokset op på Smedevej 40, er ret overbevist om at smedjen har ligget her. Hendes far nedrev det gamle hus omkring 1960 og byggede det nuværende hus.

Lokalarkivet har fundet dette foto af huset der formentlig gav navn til Smedevej..